

Mato MOJAS
Dubrovnik

Braća Mihanovići i rodni kraj

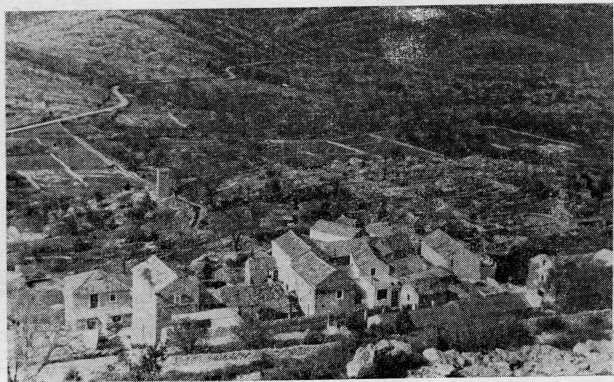
Nastojanjem da se u rodnom kraju osiguraju izvori pomoći za najpotrebnije potrebe sela područja Dola osnovana je Zadužbina braće Nikole i Miha Mihanović s glavnicom od pet milijuna tadašnjih dinara ili stotinu tisuća dolara.

Ovo je bila velika pomoć ljudima ovoga kraja koji su oskudijevali sa vodom i živjeli u velikoj oskudici. Kraško zemljište nije moglo u najrodnijim godinama dati prirod za podmirenje životnih potreba, a ribarstvo sa starim načinom ribarenja također je samo pružalo pomoć u prehrani stanovništva, i prodajom ribe u Dubrovniku davalo mogućnosti nabavke živežnih namirnica u malim količinama. Općenito živjelo se siromašno, ljudi su se zaduživali na račun novih priroda ulja i drugih mogućnosti. Teškom mukom vraćali su dugove, uz velike kamate, seoskim trgovcima i stalno se borili u nadi da stvore sebi bolji život. Zbog toga su iseljavali i u dalekom svijetu zaradom pomagali svojim najbližim u rodnom kraju. Sve je to bilo životarenje u kraju koji nije bio povezan sa cestom, te koji nije pružao mogućnosti zarade, niti predstavljao neke uvjete za napredniji život brojnih obitelji koje su živjele u malim kućama okružene kamenitim ogradama i stajama u kojima se zadržavala sitna stoka. Nikola i Miho znali su dobro kakve su prilike života u starom kraju, pa su ga pomagali. Podigli su školsku zgradu u Dolima, koja je otvorena 1908. godine i u Zaton Dolima 1923. godine. Mještani su pomagali u izgradnji ovih zgrada dobrovoljnim radnim nadnicama.

Najveću pomoć pružala je Zadužbina kojoj je udario temelj Miho Mihanović 1923. godine s glavnicom od ondašnjih milijun dinara. Godine 1926. teško oboli Nikola i u dogovoru s bratom Mihom odredi da se ulog u za-

grebačkoj banci dodijeli u fond Zadužbine. Pred smrt Nikola dade u dužnost svome zetu Dr Albertu Belauštigne, Argentincu iz Buenos Airesa, da uz savjet i sudjelovanje brata Miha osnuje Zadužbinu kojoj će biti svrha da pomaže sela župe Doli i sela Smokvina župe Lisac. Na taj način Nikola je učinio isto ono što i njegov brat Miho. U župu Doli spadaju sela: Rosalići, Šolići, Petrovići, Grgovići, Ploča, Kuzeci, Đonta Doli, Drpići, Zabrežje, Konjusi, Zaton Gornji, Zaton Donji, Konštari i Zamaslina.

Nikolinu želju ostvario je brat Miho koji je osnovao Zadužbinu Nikole Mihanović pok. Petra za unapredivanje sela župe Doli i sela Smokvina župe Lisac. Od ostavštine kupljeno je 70.000 dolara obveznica, a sa još

Đonta Doli

pridodatim iznosom od 148.000 dinara nastao je fond od četiri milijuna ondašnjih dinara ili 72.730 dolara. Statut o osnivanju Zadužbine Nikole Mihanović potpisan je 1. svibnja 1931. godine u Buenos Airesu, gdje je ovjeren od strane jugoslavenskog predstavništva, konzularnog odjeljenja, 4. svibnja 1931. godine pod broj 1596, a naknadno odobren od banske uprave na Cetinju 8. lipnja 1931. pod broj 14591. Statut je prihvaćen od Općinskog vijeća u Stonu 18. lipnja 1931. a registiran pod broj 1770/31.

Godine 1923. Miho je osnovao Zadužbinu Miho Mihanović za poboljšanje zdravlja seljana sela općine stonske. To je učinio obuzet radošću što je osnovana država Jugoslavija poslije teških nastojanja i borbi, poslije prvog svjetskog rata, i utemeljenja diplomatskog zastupstva u Argentini. Pismo o osnivanju Zadužbine prihvaćeno je od općinskog vijeća u Stonu 27. veljače 1927. godine.

Na taj način postojale su dvije zadužbine namjenjene za istu svrhu i za ista sela. Budući je to povećavalo troškove i otežavalo djelovanje obiju uprava, Miho, uz pomoć sestrića suca Marina Lucijanović, izvrši spajanje zadužbina u jednu »Zadužbinu braće Nikole i Miha Mihanović pok. Petra za unapređenje župe Doli i sela Smokvina i za poboljšanje higijene u općini stonskoj«.

Prema Statutu Zadužbini je sjelo u Dolima i njome upravljaju domaći ljudi pod nadzorom Mihovog opunomoćnika suca Marina Lucijanović. Glavnica Zadužbine nalazi se kod Prve Hrvatske štedionice u Zagrebu, a dijelom kod Dubrovačke trgovačke banke. Ona se nije smjela koristiti, već samo godišnji prihod od kamata koji je u početku iznosio godišnje ondašnjih 350.000 dinara, a kasnije 250.000 dinara zbog pada dolara i nacionalizacije Blairovih obveznica.

Uprava Zadužbine braće Nikole i Miha Mihanović sastojala se: od župnika u Dolima, koji je predsjednik, učitelja Osnovne škole u Dolima, Iva Milića trgovca u Dolima za rok od 25 godina od dana odobrenja Statuta,

a poslije tog roka, ili u slučaju njegove smrti od seoskog glavaru odlomka Đonta Doli i seoskog glavaru odlomka Zaton-Doli.

Prema Statutu dužnost te zadužbinske uprave da vodi sve poslove Zadužbine samostalno na osnovu odredaba Statuta i Zakona o zadužbinama od 6. srpnja 1930. godine; da podnosi završni račun svake godine; da se vrše izmjene i dopune Statuta po potrebi, ali uvijek u skladu sa osnovnom svrhom Zadužbine koja služi za unapređivanje prosvjete, gospodarstva i higijene stanovništva župe Doli i sela Smokvina župe Lisac, te na unapređivanju zdravstvenih prilika u cijeloj stonskoj općini.

Član 13. Statuta utvrđuje da je dužnost Zadužbine na polju zdravstva:

- da se sela, prema njihovoj potrebi, opskrbe vodom za koju svrhu se predviđa gradnja čatrnja, bunara i vodovoda, te izdržavanje ovih objekata od strane Zadužbine;

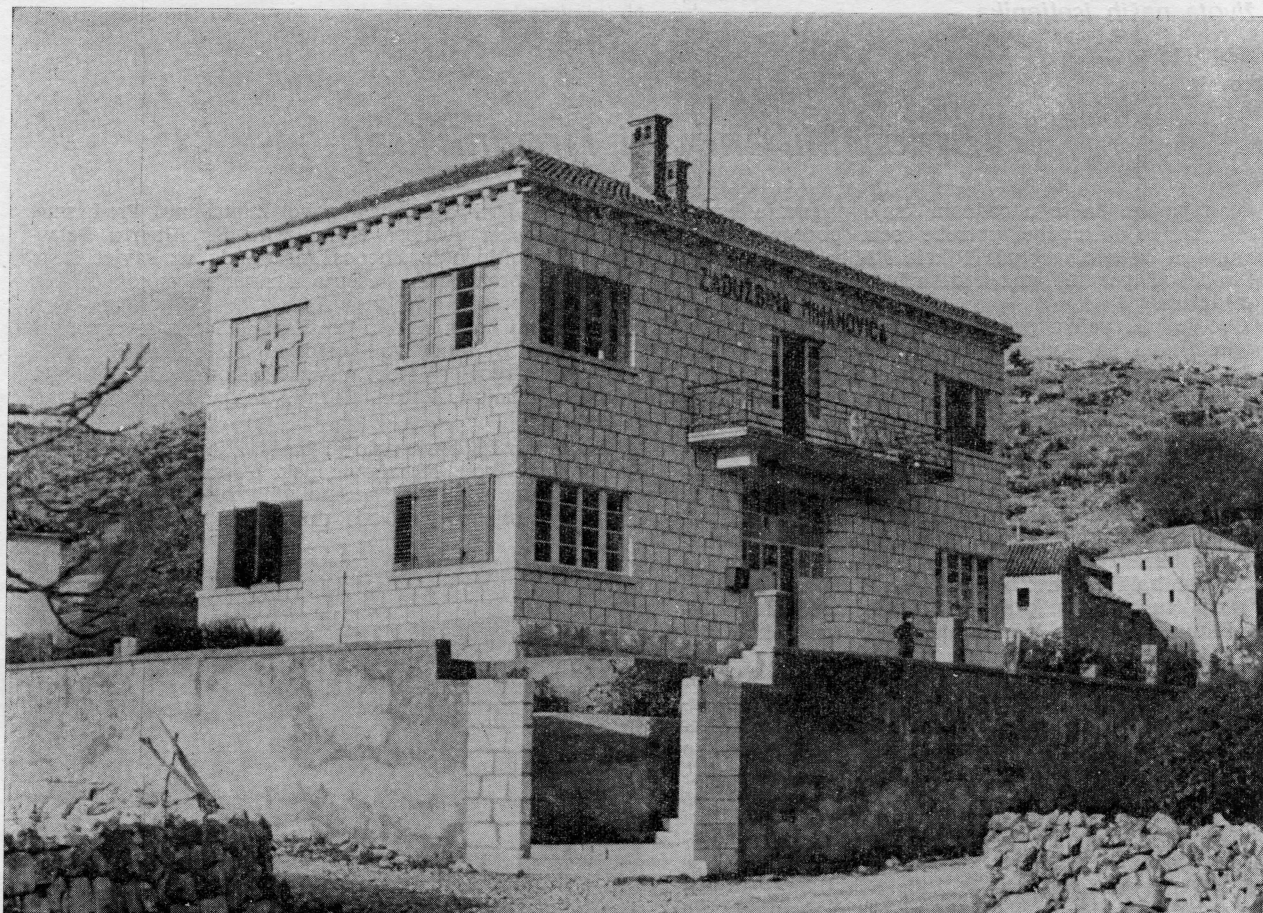
- da se u Dolima nastoje stvoriti uvjeti za ambulantu sa stalnim liječnikom;

- da liječnik bar mjesečno jedanput obiđe škole u župi Doli, izvrši pregled djece, te ih upozna i preporuči im da se pridržavaju pravila higijene s naročitim obzirom na čistoću tijela, odijela i obuće; da uz pomoć učitelja vodi potrebne podatke o zdravlju svakog djeteta, o njegovom tjelesnom i psihičkom razvitku;

- da prigodom obilaska škola liječnik besplatno pregleda nastavnike i članove njihove obitelji, i župnika, ukoliko su bolesni ili se ukaže potreba za liječničkim pregledom, te da im se osiguraju besplatni lijekovi;

- da se za nerodnih i slabih godina pri svakoj školi osnuje školska kuhinja iz koje će se djeci davati doručak;

- da se na tečajeve kućanstva i materinstva upućuju djevojke i majke. Onima, koje se budu isticale u higijenskom odgajanju djece i uzornom vođenju kuće,

Zadužbina Mihanovića u Dolima

dodjeljuju se nagrade koje će utjecati na ostale domaćice;

— siromašnim i čestitim djevojkama, a dobrim kućanicama, pri udaji daje se novčana pomoć prema raspoloživim sredstvima Zadužbine;

— bolnički troškovi bolesnika iz župe Doli i sela Smokvina, koji nastanu liječenjem u bolnici, isplaćuju se od sredstava Zadužbine;

— Zadužbina plaća liječnika u Dolima, a liječnik prema ugovoru sa odborom Zadužbine liječi besplatno sve one koji su sa područja sela Doli i Smokvina siromašnog stanja. Oni dobijaju besplatno i lijekove. Ostali pučani plaćaju za liječenje minimalni iznos prema dogovoru sa odborom Zadužbine;

— Zadužbina može poduzeti i druge mjere u interesu zdravlja pučanstva, kao na primjer osnivanje zdravstvene zadruge itd.

Na polju prosvjete (član 14. Statuta) određuje se:

— pomaganje osnovne i druge poduke na razne načine, kao nadograđivanje i podizanje novih školskih zgrada, nastavljanje nastavnih sredstava za poduku djece, nabavka i dodjeljivanje knjiga i školskog pribora za svu školsku djecu, te poučnih i poučno-zabavnih knjiga i časopisa; nagrađivanje valjane i marljive djece odijelom, obućom ili ulogom na štednoj knjižici i drugim načinom koji doprinosi moralnom razvitku djece o čemu će preporuku dati nastavnik;

— Odgajati siromašnu i darovitu djecu iz župe Doli i sela Smokvina u raznim strukama i zanatima, kako bi im se omogućilo napredovanje i bolji život u rodnoj zemlji. Ova djeca povjerit će se ustanovama. Predviđa se izučavanje bravarskog zanata, kovača, zidara, mehaničara, električara, tehničara, šofera, radio-telegrafista, poljoprivrednih radnika, trgovačkih pomoćnika, trgovačkih putnika, konobara, pčelara, gostioničara itd. Djeca odabiru zanimanje, a mogu se povjeriti poduzećima i zanatlijama. Uprava Zadužbine može darovati djecu i dalje dati na školovanje u inozemstvo kako bi se usavršili u svom naukovanju ili struci;

— omogućuje se darovitoj i valjanoj djeci školovanje i stipendiranje u srednjim, višim i visokim školama (za zvanje pomorskih kapetana, agronoma, ribarskih stručnjaka i druga zanimanja);

— Iz fonda Zadužbine pomagat će se osnivanje i održavanje čitaonica, pučkih knjižnica i provjerenih društava u svrhu prosvjedi pučanstva;

— Svi siromašni, marljivi i dobri učenici nagrađivat će se vrijednim knjigama iz kojih će naučiti kako marljivo rad oplemenjuje čovjeka, a s druge strane kako su dužni ljubiti domovinu bez razlike na pleme, vjeru i pokrajine;

— učenici dobijaju besplatno školske knjige i pribor za vrijeme pohađanja osnovne škole.

Na unapređenju gostoprimstva u župi Doli i u selu Smokvina u Statutu Zadužbine stoji:

— Gradnjom kolnog puta od Dola do mora, te gradnjom drugih seoskih putova olakšat će pučanstvu dovoz robe i materijala u sela i izvoz domaćih proizvoda, kao i saobraćaj između sela i do glavnih cesta. Javne radnje izvršit će se putem licitacije i uz pomoć državne vlasti. Radovi će se izvoditi u ono doba godine kada je pučanstvo najmanje opterećeno poslovima, kako bi imali mogućnosti i prednosti da učestvuju u radovima i zarade nadnice.

— uprava Zadužbine brinut će se da se organiziraju i održavaju tečajevi iz maslinarstva, voćarstva, pčelarstva i drugih tečajeva kako bi se osobito mladi ljudi upoznali i osposobljavali za radove u poljoprivredi, osobito na unapređivanju tečajeva dodijelit će se potreban alat i sredstva s uputama za racionalno gospodarstvo;

— pošto zadruge uslovljavaju materijalni i moralni napredak seljaka upravni odbor Zadužbine nastojat će da s vremenom na području župe Doli i sela Smokvina osnuje štedno-kreditna zadruga, te ribarska, vinarska, uljarska, pčelarska, buhačko-pelinska zadruga;

— da bi se na vrijeme osposobio potreban kadar za vođenje zadruge Zadužbina će o svom trošku upući-

vati darovite mladiće na tečajeve kako bi se osposobili u vođenju knjigovodstva. Dok se zadruge učvrste i razviju Zadužbina će plaćati poslovođu iz svog fonda;

— Zadužbinska uprava će nastojati da se prvo osnuje ribarska zadruga, pa štedno-kreditna zadruga, koje su najpotrebnije za ovo područje. Štedno-kreditna zadruga davat će kredite bez kamata i to siromašnim domaćinstvima;

— ribarskoj zadrugi zadužbinska uprava će također dodjeljivati beskamratne zajmove za nabavku alata i motornih čamaca za lovljenje i otpremanje ribe na tržište do Dubrovnika i Stona. Zajmove zadrugama dodjeljivat će uprava Zadužbine prema raspoloživim sredstvima imajući u vidu i ostale obaveze prema Statutu. Uprava će odrediti visinu zajma, rokove i uslove otplaćivanja;

— zadužbinska uprava mora nastojati da se što prije u Dolima otvori poštanski ured i mjesto poveže telefonskom linijom sa Stonom, Dubrovnikom itd. Kada se podmiere najosnovnije potrebe naroda potrebno je graditi prostor za rad zadruge, stan za liječnika i ambulantu, prostor za poštanski ured, čitaonicu i drugo. To će se riješiti gradnjom seoskog ili zadržnog doma u kojemu će se smjestiti sve navedene ustanove.

Na kraju svake godine uprava Zadužbine razdjelit će četrdeset tisuća dinara siromašnim obiteljima. Dodijeljena pomoć ne može biti manja od tisuću dinara. Kod dodjeljivanja pomoći naročitu prednost imaju udovice sa djecom i stariji ljudi koji nemaju mladih ukućana. Uprava Zadužbine dodijelit će pomoć obiteljima koje su siromašne, a imaju smrtni slučaj u porodici. Osobito ako umre hranitelj njegova porodica uzdržavat će se od pomoći Zadužbine dok se prilike u obitelji srede.

Prema Statutu uprava Zadužbine izradit će program rada za više godina. Čim se ukaže potreba izradit će se pravilnici. Svake godine sastavljat će se proračuni. Uvid i primjedbe daje Miho Mihanović ili njegov zastupnik M. Lucijanović, a kada prestane nadzor onda sve poslove obavlja uprava Zadužbine na svojoj sjednici prema odredbama Statuta.

U trećem dijelu Statuta naznačeno je da rodbini Nikole i Miha Mihanović pripada godišnje ukupna pomoć od 42.000 dinara kojima isplaćuje Prva hrvatska štedionica u Zagrebu preko svoje podružnice u Dubrovniku. Pripomoći se isplaćuju početkom svakoga mjeseca.

Budući je u vremenu osnivanja Zadužbine znatan broj obitelji doveden u teške materijalne prilike, te dok se osnuje štedno-kreditna zadruga, uprava Zadužbine zaključuje da se najsiriromašnijim obiteljima dodijeli kredit uz kamate od 4% preko Pučke štedionice u Stonu.

Zbog siromašnog stanja mnogi članovi obitelji odlazili su u prekomorske zemlje tražeći zarade. Nije bilo lako stvoriti sredstva za troškove puta, pa je zaključeno da se ovim ljudima, pri odlasku, dade zajam za putovanje. Zajam se daje na dvije godine s tim, da se na glavnicu prve godine plaća kamata od 1%, a druge godine kamata od 2%.

Osnivanjem Zadužbine radilo se na unapređivanju područja Dola, na veliko zadovoljstvo naroda toga kraja. Iz godine u godinu rješavalo se niz važnih problema prema odredbama Statuta Zadužbine. Izgrađeno je dvanaest čatrnja u selima, pa se na taj način pučanstvo riješilo problema oskudice vode, koja je zadavala velike brige narodu uopće, a danasve za ljetnih mjeseci i sušnih godina. U tim vremenima voda se donosila iz udaljenih mjesta, a sitna stoka odlazila je sa čobanima u planine Hercegovine i Bosne na ispašu. Nije bio rijedak slučaj da se mutna voda vadila iz jama, u koje se slijevala s putova i seoskih okoliša za vrijeme kiša, pa se upotrebljavala u domaćinstvu.

Iz fonda Zadužbine nadograđena je školska zgrada koju je ranije podigao Nikola Mihanović, te je omogućena nastava u dvije učionice, a na katu izgrađeni su stanovi za učitelje. Izgrađen je kolski put od Dola do luke Doli. Podignuta je zgrada doma Zadužbine u kojemu je smještena pošta, ambulanta, stan liječnika i poslovne prostorije zadruge. U zgradi zadužbinskog doma na ploči stoji napisano:

»Ljubav dobrotvorke Anite Mihanović udate Zloković, te njezine braće Nikole i Miha Mihanović svom rodnom mjestu ovaj dom podigoše MCMXXXIX«

Imena dobrotvora Nikole i Miha Mihanović stalno se spominjalo u selima Dola i na širem području Dubrovnika. I danas stoji uspomena na njih kod starijih i mlađih generacija i bit će nezaboravna. Miho je želio da još nešto više učini u dubrovačkom kraju. Dogovorio se s Paskom Baburica, našim iseljenikom iz Koločepa, da u svakom selu kotara dubrovačkog izgrade školsku zgradu, te na taj način doprinesu širenju prosvjete i kulture na ovom našem području. Ideja je bila da svako selo dobije školu, pa se grade školske zgrade i adaptiraju veće građevine za navedenu svrhu. Da bi ostvarili svoju zamisao zatraže nacрте i predračune, pošalju sredstva za troškove obilaska sela i za sve što je potrebno učiniti kako bi se dobila potrebna dokumentacija. Međutim, ta su se sredstva, od povjerenih lica, utrošila u druge svrhe. Dokumentacija se nije poslala, iako je više puta tražena. Tako je propao plan koji bi, da se ostvario, za ovaj naš kraj bio od ogromnog značaja.

Kada je došlo vrijeme nemirnog života u Evropi, uprava Zadužbine uvidjela je opasnost od rata pa zbog toga odlučila, na temelju prvog člana Statuta Zadužbine, kupiti zemljište i kuće, kako bi se na taj način osigurala glavnica Zadužbine. Vođeni su pregovori i konačno godine 1939. kupljene su dvije zgrade u Zagrebu i to: trokatnica u Skrlčevoj ulici, kbr. 35 (osam dvosobnih stanova, dva jednosobna stana i četiri stana za samca) i druga veća zgrada u Kulušićevoj ulici, kbr. 11 sa 15 stanova

i 7 poslovnih prostorija. U Dubrovniku kod Puta od Gruža kupljeno je zemljište. Tako je utrošena glavnica. Narod sela područja Dola bio je zadovoljan sa ovom odlukom uprave Zadužbine, jer je smatrao da će na ovaj način očuvati svoju ovako humanu i naprednu Zadužbinu, te da će pomoću nje i nadalje oživljavati odredbe Statuta u svrhu unapređivanja svoga kraja. Poslije rata, od kupljenih zgrada u Zagrebu, nije bilo puno koristi, jer su bili veliki troškovi oko popravaka i održavanja ovih zgrada. Tako sav skoro prihod od najamnine trošio se za navedene svrhe. Nastojalo se nekako riješiti to pitanje, međutim, 26. prosinca 1958. godine stupanjem na snagu Zakona o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta sva imovina zadužbine braće Mihanović prelazi u društveno vlasništvo. Ovo je imalo odjeka među stanovništvom Dola i u široj okolici, jer je Zadužbina nastala dobrovoljnim doprinosom mještana iseljenika i namijenjena je za opće korisne svrhe više sela. I zaista odigrala je značajnu ulogu u pružanju pomoći na rješavanju osnovnih životnih problema na tom području do drugog svjetskog rata, onda kada je narodu tog kraja bilo najteže.

Treba imati u vidu da su braća Mihanović ponikli iz siromašne porodice, iz pasivnog kraja sela Doli, da su svojim radom i sticajem okolnosti postali najveći bogataši Južne Amerike, da su pomagali svoje zemljake, staru domovinu i iseljeničke kolonije, te da su se htjeli iz poštovanja prema svojoj rodnoj grudi, bar donekle, odužiti osnivanjem Zadužbine koja će pomagati ljude rodnog kraja i doprinositi unapređivanju tog područja za bolji život starijih i mlađih pokoljenja.

Školska zgrada u Dolima — podigli Nikola i Miho Mihanović